

Наталія Гузь
Аспірант,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ УКРАЇНИ ЯК ПІДГРУНТЯ СПІВПРАЦІ З РАДОЮ ЄВРОПИ

У статті досліджено ключові аспекти суспільно–політичних реалій України; здійснено аналіз становища держави в умовах політичної кризи 2013 – 2015 років; проаналізовано вплив суспільно–політичного розвитку України на євроінтеграційний поступ держави та на її співпрацю з Радою Європи; визначено роль європейського вибору України в її подальшому становленні як суверенного незалежного гравця на міжнародній арені; обґрунтовано необхідність поглиблення процесів демократизації в державі та її інтеграції в європейський простір.

Ключові слова: *суспільно–політичний розвиток, євроінтеграція, Україна, співпраця з Радою Європи.*

Україна, перебуваючи в напружених відносинах з Російською Федерацією, веде активні пошуки свого місця в європейських інтеграційних процесах. Першочерговим завданням для держави на даному етапі існування є налагодження співробітництва з країнами ЄС, європейськими організаціями та інституціями. Варто відмітити, що у сучасному світі розвиток держави залежить від впливу зовнішніх факторів, і, водночас, відносини держави з іноземними інституціями, у свою чергу, залежать від її внутрішнього розвитку. Кожна країна прагне створити таку модель суспільно–політичних відносин, яка б дозволяла максимально використовувати всі ресурси і можливості. У зв'язку з тим, що на сьогодні в Україні відбувається розбудова правової держави, помітним стає підсилення ролі вивчення проблеми суспільно–політичних реалій України як підґрунтя подальших відносин з європейськими організаціями, зокрема, з Радою Європи, покликаною захищати права людини, плюралістичну демократію та верховенство права.

Дана тема є малодослідженою, оскільки вона безпосередньо торкається сьогодення. Однією з примітних праць з даної проблематики є монографія Поповича М. «Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України», яка була видана в 2014 році. У роботі автор досліджує не лише сам процес євроінтеграції, а й те, чим саме він буде корисним чи шкідливим для України. Ще однією цікавою з точки зору дослідження монографією є праця «Антропокультурні чинники європейського вибору України», що була написана авторським колективом у складі Є. І. Анроса, Г. І. Шалашенка, В. П. Загороднюка та видана в 2014 році. У роботі визначено шляхи розв'язання проблем, притаманних для України, – подолання бідності, утвердження цінностей європейської демократії, подолання штучного соціокультурного розколу суспільства. Також у даній праці автори проаналізували трансцендентний вимір сучасних ціннісних сподівань, альтернативні моделі розвитку України в контексті європейських цінностей. Досить корисними для дослідження суспільно–політичного життя України є праці Гальчинського А. С. «Помаранчева революція і нова влада» та «У Європу – через політику самоствердження», в яких автор розкриває своє бачення подій, що відбувалися в державі упродовж 2004-2010 років. Безумовно важливою і цінною для розуміння сучасного розвитку українського суспільства та його консолідації/дроблення є робота Якубової Л. Д. «Етнонаціональна історія Донбасу: тенденції, суперечності, перспективи в світлі сучасного етапу українського націотворення», що вийшла друком в 2014 році. Авторка розкриває не лише обставини розвитку східних регіонів України, а й принципи, форми та суть процесів етнокультурної взаємодії, стратегій етнокультурного виживання та суперечності, які вони генерували упродовж свого розвитку.

Незважаючи на ряд досліджень, що присвячені питанню суспільно–політичного становища України, простежується певний брак наукової літератури, яка б торкалась проблеми впливу внутрішнього розвитку держави на співпрацю з Радою Європи. У зв'язку з цим, завданнями даного

дослідження є визначити основні аспекти суспільно–політичного розвитку України, окреслити роль та вплив євроінтеграційного вибору держави на її становлення, охарактеризувати взаємозв'язок між суспільно–політичним розвитком України та співпрацею з Радою Європи.

Зважаючи на те, що Європа розробила «систему моралі та права як культуру буття, нормативну систему, незалежну від релігійних і міфологічних уявлень» [1, с.3], вона є цікавою для українського суспільства, спраглою до гармонізації правопорядку, життєвого укладу. А співпраця з Радою Європи, у свою чергу, надає Україні нові перспективи та можливості поглиблення євроінтеграції нашої держави, відчутно посилює вплив Ради Європи та Європейського Союзу на політичні процеси – демократизацію, зміцнення позицій ЗМІ, забезпечення та гарантування прав і свобод людини, формування громадянського суспільства. Важливе значення має економічне і політичне співробітництво з новими членами ЄС – країнами Північної та Центральної Європи, Балкан, – які за традиціями та культурними цінностями близькі українському суспільству. А соціальна ринкова економіка, яка вже понад п'ятдесят років успішно функціонує на Заході, є українською мрією, одним з аспектів сучасної національної ідеї [2, с.24].

Набувши членства в Раді Європи, Україна взяла на себе низку зобов'язань. Складовою частиною правового механізму взаємодії держави з цією європейською організацією є колізійно–правовий механізм, який базується на необхідності визнання основних принципів права, гармонізації та уніфікації нормативно-правових приписів, впровадженні їх у національну систему джерел права [3, с.24]. Реформування правової системи України на підставі цих засад, створення чи уповноваження органів держави на виконання інтеграційних завдань, зближення нормативно–правових масивів України та Ради Європи і були основними такими зобов'язаннями. Проте, варто відмітити, що основним зобов'язанням, яке Україні слід було б виконати для того, аби отримати власний гармонійний розвиток та ефективну співпрацю з іншими державами та інституціями – це зобов'язання перед

самою собою, а саме: самоствердження як суверенної держави. Адже, на думку А. Дж. Тойнбі, критерій розвитку варто шукати в процесі самовизначення, а самовизначення відбувається через самоутвердження [4, с.122]. Найбільшою проблемою України у співпраці з Радою Європи та в євроінтеграційному процесі загалом є те, що наша держава ще й досі не пройшла розпочатий в 1991 році складний шлях національного самовизначення, формування власного національного проекту, забезпечення його надійної стійкості [5, с.272]. Саме тому, політична формула «В Європу – через політику самоутвердження» [6], проголошена Л. Кучмою, є актуальною й сьогодні. Сучасна політична еліта повинна усвідомити, що рух до Європи потрібний і можливий лише за наявності дієздатної держави, конкурентоспроможної економіки та повністю сформованої національної ідентичності.

Варто відмітити, що в розвитку України простежуються певні цикли, які завершуються кризами чи революціями (1994, 2004, 2014 роки). Кожний цикл у свою чергу руйнує «правила», необхідні для розвитку держави. А отже, кожні 10 – 15 років усе починається з нуля. Український феномен – розбудова через занепад. Так, уже з 2010 року стала очевидною чорна діра, яка утворилася між владними колами та суспільством, діра, яка почала поглинати не лише ідеї європейської інтеграції, але й існування незалежної держави. Вже з 2010 року стало помітним остаточне розмиття лінії поведінки українського народу та шкали цінностей, критеріїв оцінки навколишнього світу і самооцінки власних можливостей. Заміна політико-економічної трансформації суспільства на імітування реформ призвела до деградації суспільної свідомості. За такої ситуації держава стала утворенням, що домінувало над суспільством. І водночас, держава, котра функціонально покликана виступати як своєрідний арбітр–посередник, що регулює відносини між усіма політично–соціальними прошарками та групами, утримує суспільство в межах порядку та забезпечує його стабільність, потрапила під тотальний контроль і економічну владу одного клану, а отже -

втратила свою самостійність. Листопад – грудень 2013 року став остаточним свідченням «отупіння» владної еліти, втрати нею державницької думки, завершення чергового циклу в історії України. Власне, тому в 2013–2014 роках й виникла Революція Гідності, основною рушійною силою якої стали свідомі українці, що наважилися протистояти владному свавіллю, всеохоплюючій корупції, всездозволеності міліції та інших силових структур, адміністративним зловживанням, судовій безкарності та безвідповідальності, та, перш за все, небажанню владних верхів створити прийнятне внутрішньо українське буття, яке б відповідало європейським цінностям. Під час Революції Гідності відбулося становлення громадянського суспільства, формування політичної та етнічної нації, а центральним їх елементом було усвідомлення відповідальності за майбутнє Української держави. Кремлівський керівник В. Путін не визнав конституційність перетворень в Україні і здійснив спецоперацію по окупації Кримського півострова, а потім, з метою «захисту російськомовних громадян від київської хунти», рушив повноцінною війною на області Східної України. Саме в цей період держава пережила три трансформації, що були пов'язані з переходом від диктатури до демократії, від малосвідомого суспільства до патріотичної нації, від економічної залежності від Росії до поступового оздоровлення. Відомий американський економіст Дж. Сакс – професор Гарвардського університету – зазначив, що небагато країн в історії людства розв'язували ці три проблеми водночас [7, с.12]. Варто відмітити, що Революція Гідності не була ізольованою подією, її можна уявити як епіцентр пришвидшення глибинних змін на пострадянському просторі, які завершили епоху комунізму. Яскравим наочним приклад цього може послугувати поширене на всій території України безпрецедентне явище звергнення символів комуністичного режиму, яке в народі отримало назву «ленінопад». Революція Гідності мала неабиякий вплив на шлях демократичного транзиту, утвердження в Україні реального громадянського суспільства та пробудження національної свідомості. Остання, на думку польської дослідниці Т. Хінчевської-Геннель, є соціально-

психологічним феноменом, абсолютно необхідним для імунної системи кожної нації [8, р.378].

Варто відмітити вплив Революції Гідності і на консолідацію політичної нації. Так, в основі розвитку будь-якої країни лежить єдність громадян, якщо ж такої немає, то не може бути й мови про жодний подальший поступ держави. У зв'язку з цим варто розглянути проблему виникнення на території України «ДНР» та «ЛНР». Так, Якубова Л. Д. зазначає, що саме ці території Східної України упродовж усієї новітньої історії виступають епіцентром генерування проблеми подвійної ідентичності та мовної асиміляції, яка гальмувала всі національно орієнтовані програми в регіоні упродовж років незалежності [9, с.84]. Адже саме на східних територіях України упродовж довгого часу існувала проблема малоросійства – прийняття етнічними українцями російської ідентичності, що стало своєрідним внутрішньоукраїнським каліцтвом [2, с.54]. Цікавим є те, що саме населення Донбасу активно підтримувало процес суверенізації України в 1991 році, було джерелом страйкового руху в першій половині 90-х років [9, с.74]. Проте вже у 2001 році ситуація кардинально змінилася – згідно з даними Всеукраїнського перепису 74,9% населення Донецької області в якості рідної мови визнало російську. Це стало свідченням завершення процесу мовної асиміляції. Варто відмітити, що до такої ситуації призвела невдала культурна політика в Україні, адже за роки незалежності було повністю ліквідовано державну систему книготоргівлі, позбавлено підтримки українського кіно, естради, музики. За таких умов держава підійшла до критичної межі втрати національної ідентичності, а східний регіон України, будучи територіально і ментально наближеним до Росії, виявився найуразливішим у цьому відношенні. Саме тому навесні 2014 року і були створені дві псевдореспубліки – ДНР і ЛНР – на чолі з кримінальними елементами, спонсорованими з Кремля. Звичайно, суспільно-політичні події, які зараз характерні для України, завершаться, й існує велика вірогідність того, що все

таки відбудеться «очищення» народу, яке в результаті призведе до соціально-політичної єдності українського етносу.

Варто зазначити, що упродовж існування незалежної України в державі склалася така ситуація, коли реалізація цінностей європейської демократії перетворилася на певну пародію. Адже діалогу між владою та громадянським суспільством практично не стало, влада і опозиція припинили функціонувати та взаємодіяти в одному полі, кожен перетягував ковдру на себе, що призвело до делегітимізації владних кроків. В умовах поширення підклимних рішень дорога, по якій прямувала Україна, виявилася не до Європи, її цінностей та стандартів, а до «совка», коли існування владної еліти і пересічних громадян було не в одному, а в паралельних світах. І, вочевидь, це стане однією з основних проблем на шляху від асоційованого до повноцінного членства в Європейському Союзі. Сьогодні, після завершення чергового циклу, в державі зникли дійсно політичні партії. В сучасному парламенті переважають «групи» за інтересами чи прихильники певного лідера. Разом з цим чітко простежується формування нових владних еліт, адже, якщо до 2013 року всю владу в руках зосереджували Харківська та Дніпропетровська групи еліт, то після Революції Гідності виникли ще й Вінницька та Львівська. Примітним є те, що остання заручилася підтримкою фактично всіх засобів масової інформації держави. Визначальними рисами, котрі відрізняють сучасну українську еліту від попередньої, є значне зниження вікового цензу й дещо вищий рівень освіченості. Але залишились незмінними основні об'єднуючі чинники, які зближують нову зі старою - це основоположні методи й засоби керування суспільством, тобто, це і відрив влади від інтересів народу, й ігнорування вимог демократичних сил, слабка зацікавленість громадською думкою, захоплення вирішенням своїх матеріальних забаганок, низький поріг моральних засад, що відбивається на деформації життя всього українського суспільства. Водночас, є велика надія на те, що саме поява нових владних еліт створить умови для формування демократичних засад у державі.

Європейська інтеграція виступає важливим фактором забезпечення зміцнення безпеки країни та покращення відносини України з іншими державами. Очевидним є те, що сучасна ситуація в державі, а також рівень співробітництва з країнами ЄС в найближчий час не приведе ні до швидкого вступу України в Євросоюз, ні до її ізоляції. На даний момент надважливим для України є реалізація структурних реформ, вдосконалення функціонування всіх гілок влади, посилення ролі громадянського суспільства, що забезпечить прихильність країн єврозони до нашої держави. Усі ці реформи необхідні негайно, адже далі зволікати не можна.

Україна задля свого майбутнього повинна ствердитися як самодостатня демократична країна, яка не лише візнає, але й дотримуватиметься європейських принципів, цінностей та стандартів. Задля цього їй потрібно впевнено прямувати шляхом євроінтеграції, адже це єдина реальна можливість мати перспективи розвитку, єдина можливість вижити. В протилежному випадку – відбудеться повернення курсу в сторону Російської Федерації, що означатиме втрату державності.

Варто відмітити, що суспільно–політичний розвиток держави має неабиякий вплив на співпрацю з іноземними інституціями, організаціями. Так, саме після початку неоголошеній війни з Росією активізувалася співпраця України з Радою Європи, точніше, організація почала приділяти більше уваги державі. Це чітко прослідковується на діяльності Парламентської Асамблеї Ради Європи, яка своїми резолюціями підтримує, хоча й декларативно, Україну. Так, 9 квітня 2014 р. ПА РЄ своєю резолюцією засудила дії Росії, пов'язані з «анексією Криму», 10 квітня того ж року ПА РЄ прийняла резолюцію, за якою делегація Російської Федерації була позбавлена права голосу і виключена з усіх керівних органів до кінця року. Ще одним яскравим свідченням було те, що після обрання Надії Савченко депутатом ПАРЄ, на Росію чинився тиск з вимогою звільнити новообраного депутата з полону.

Цікавим з точки зору дослідження є розвиток співпраці з Венеціанською комісією, яка в умовах політичної кризи 2014–2015 років в Україні, активно надає свою консультативно–рекомендаційну допомогу стосовно Законів України «Про очищення влади» та «Про засади запобігання і протидії корупції».

Саме тому, можна з упевненістю говорити, що суспільно-політичні реалії будь–якої держави прямо чи опосередковано виступають підґрунтям розвитку відносин з європейськими організаціями. У випадку з Україною - її внутрішньополітичний розвиток та євроінтеграційний курс послуговували активізації співпраці з Радою Європи. Загалом же, євроінтеграція виступає найпотужнішим стимулом для виходу з кризи та подальшого зростання України. Враховуючи проблеми, що є характерними для сучасного суспільства, варто відмітити, що всі процеси, пов'язані з поглибленням демократизації, є візитною карткою України, яка стає визначальною у євроінтеграційній стратегії. Політичне керівництво держави розуміє суть цих проблем, а підписавши Угоду про Асоціацію з ЄС, держава дала чітко зрозуміти, що не поступиться політичною домінантою інтеграційного процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Попович М. Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України / М. Попович ; [відп. ред. М. Попович] / Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. – К. : Наукова думка, 2014. – 291 с.
2. Антропокультурні чинники європейського вибору України: Монографія / Авт. кол.: Є. І. Анрос, Г. І. Шалашенко, В. П. Загороднюк та ін. – К. : Наукова думка, 2014. – 303 с.
3. Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом [Електронний ресурс] / Л. Луць // Віче. – № 7. – 2006. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/173/>

4. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії : у 2-х томах. – Т. 1. / А. Дж. Тойнбі. [пер. з англ. В. Шовкуна]. – Київ : Основи, 1995. – 614 с.
5. Гальчинський А. С. Помаранчева революція і нова влада / А. С. Гальчинський / Ін-т стратегіч. оцінок. – Київ : Либидь, 2005. – 368 с.
6. Гальчинський А. С. У Європу – через політику самоствердження / А. С. Гальчинський [Електронний ресурс] // День. – № 101. – 2004. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Evrinteg/den12062004.htm>
7. Сакс Дж. Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Дж. Сакс, О. Пивоварський ; [пер. з англ. О.Пивоварський]. – К.: Основи, 1996. – 345 с.
8. Chynczewska-Hennel T. The National Consciousness of Ukrainian Nobles and Cossacks from the End of the Sixteenth to the Mid-Seventeenth Century / T. Chynczewska-Hennel // Harvard Ukrainian Studies. – 1986. – Vol. X. – № 3/4. – P. 378–391.
9. Якубова Л. Д. Етнонаціональна історія Донбасу: тенденції, суперечності, перспективи в світлі сучасного етапу українського націотворення / Л. Якубова ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. – 109 с.

Общественно-политические реалии Украины как основа дальнейшего сотрудничества с Советом Европы в контексте евроинтеграции

В статье исследуются ключевые аспекты общественно-политических реалий Украины; осуществлен анализ положения государства в условиях политического кризиса 2013-2015 годов; проанализировано влияние общественно-политического развития Украины на евроинтеграционный процесс в государстве и на сотрудничество с Советом Европы; определена роль европейского выбора Украины в ее дальнейшем становлении; обоснована необходимость углубление процессов демократизации в государстве и его интеграции в европейское пространство.

Ключевые слова: общественно-политическое развитие, евроинтеграция, Украина, сотрудничество с Советом Европы.

Socio-political realities of Ukraine as a basis of the cooperation with the Council of Europe

The article examines the key aspects of the socio-political realities of Ukraine; analyzed the posture of the state in terms of the political crisis 2013-2015 period; analyzed the influence of the socio-political development of Ukraine on the European integration and on the cooperate with the Council of Europe; defined the role of the European choice of Ukraine in the development of the country; grounded the necessity of deepening the democratization process in the Ukraine and its integration into the European space.

Keywords: *socio-political development, European integration, Ukraine, cooperation with the Council of Europe.*